

I SVT-dokumentären »Sluten avdelning« skildrar filmaren Maud Nycander några patienter på en sluten psykiatrisk avdelning på S:t Görans sjukhus i Stockholm.

Foto: Lars Tunbjörk

Psykiatrins slutna rum öppnar sig i TV-rutan

Med dokumentärfilmen »Sluten avdelning« vill Sveriges Television, SVT, bidra till en mer sann bild av psykiatrisk vård, uppger Ingemar Persson, som är programchef för SVT:s dokumentäravdelning. Den ska ge en motbild till de myter och fördomar som byggts upp under decennier. Nu planeras nya produktioner i, som Ingemar Persson uttrycker det, »närliggande ämnen«.

– SVT har ett särskilt ansvar att ta upp sådana ämnen med tanke på mediets stora genomslag hos allmänheten. Vi har även diskuterat med Utbildningsradion om ett samarbete för att spegla psykisk ohälsa, säger Ingemar Persson.

Psykisk sjukdom och psykiatrisk vård har fått ett allt större utrymme i SVT, åtminstone på nyhetsplats. Brytningstiden var kring 1995, i samband med psykiatireformen. Därefter har antalet nyhetsinslag stadigt ökat och val av intervjupersoner breddats i Sveriges största nyhetsprogram Rapport. Det visar en ny doktorsavhandling från institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet. Ann-Sofie Magnusson har granskat innehållet i 27 års Rapportinslag (1980–2006) och kan konstatera att psykiatrin förekommer allt

– Det var väldigt många som inte ville bli filmade, bland annat för att man upplever sin sjukdom som mycket stigmatiserande, säger dokumentärfilmaren Maud Nycander som gjort »Sluten avdelning«.

Foto: Lars Tunbjörk

oftare på nyhetsagendan [1]. Det är den första studien som gjorts i Sverige om hur psykiatrin presenteras på nyhetsplats i ett långsiktigt perspektiv.

– Psykiatrin uppfattas som en viktig samhällsfråga bland andra samhällsfrågor och ämnet får både mer utrymme och blir oftare en nyhet som toppar sändningen. Före psykiatireformen hade Rapport i genomsnitt drygt tre inslag per år, efter reformen i genomsnitt drygt 13 per år, säger Ann-Sofie Magnusson.

– De sjukdomar som oftast förekommer i nyheterarna är depression, ätstörningar, neuropsykiatriska tillstånd och demens. Men samtidigt som sjukdomarna förekommer oftare så har det även blivit vanligare att de förekommer i negativa sammanhang.

En del av hennes avhandling består av intervjuer med journalister, och i dessa framgår att journalister »vill medverka till att nyansera och bidra till öppenhet« inom det psykiatriska området.

– Men det finns ett dilemma på så vis att journalister å ena sidan vill bidra till större öppenhet genom att bland annat låta människor framträda i bild och med eget namn för att visa att det inte är något konstigt med psykisk sjukdom, å andra sidan anser att man måste vara särskilt varsam med dessa män-

niskor mot bakgrund av deras utsatthet. Det påverkar möjligheten att nyansera synen på människor med psykisk sjukdom, säger Ann-Sofie Magnusson.

Hon menar att nyhetsrapporteringen i SVT utvecklets i överensstämmelse med psykiatrins förändring i samhället, i termer av olika insatser och reformer, och att nyheterna har gett en sann bild av psykiatrin.

– När det handlar om psykiatriområdet så upplever jag inte att nyhetsrapporteringen och verkligheten är skilda världar, vilket ju kan vara fallet på andra områden. Den ökande rapporteringen speglar den statistiskt visade ökande psykiska ohälsan i samhället.

På SVT:s dokumentärredaktion känner man ett speciellt ansvar för att lyfta fram samhällsfrågor såsom den psykiatriska vården och psykisk sjukdom, berättar programchefen Ingemar Persson.

– Men vi måste ge en så sann bild som möjligt och ur den aspekten är det ett mycket svårskildrat område. För att få fram en autentisk bild av psykiatri krävs det att journalisten vistas länge i den miljö som skildras, så som vid produktionen av »Sluten avdelning«.

– Den här typen av dokumentärer har förvånansvärt höga tittarsiffror, även om det inte handlar om några Melodifestivalsiffror. Även tittarreaktionerna blir omfattande. Till skillnad från många andra produktioner då jag själv ofta får ta emot klagomål i efterhand handlar det mest om positiv respons efter dokumentärer om psykiatrin. Det finns ett stort behov av sanningar; att visa verkligheten som den ser ut utan att försköna den, säger Ingemar Persson.

Myterna om psykiatrisk slutenvård har en stadig förankring bland allmänheten och psykisk sjukdom upplevs fortfarande som stigmatiserande och förknippad med skam och skuld. Det fick filmaren Maud Nycander uppleva då hon påbörjade sin dokumentärfilm »Sluten avdelning«, som nyligen visades i SVT. I »Sluten avdelning« skildrar hon några patienter på en sluten psykiatrisk avdelning på St Görans sjukhus i Stockholm. Filmarbetet pågick i drygt ett och ett halvt år och resultatet blev en två timmar lång dokumentärfilm som visades i två delar.

– Det var väldigt många som inte ville bli filmade, bland annat för att man upplever sin sjukdom som mycket stigmatiserande, säger Maud Nycander.

Patienterna tillfrågades av överläkaren Rickard Flodin om att medverka och Maud Nycander fick själv avlägga ett löfte om tystnadsplikt. Ett år efter utskrivningen skulle samtliga som filmats ta ställning till sin medverkan. Ett par före detta patienter valde då att avstå från medverkan i filmen.

Maud Nycander har tidigare skildrat den svenska psykiatrin i bland annat dokumentären »Rum för sjuka själar« om den svenska mentalvårdens historia. Hon uppskattar att hon totalt har lagt ner fyra till fem års arbete på att skildra psykiatrin.

– Myterna kring psykiatrin är många och starka, vilket är ett jätteproblem. De grundar sig inte minst i de skildringar som visats i vissa spelfilmer, exempelvis »Gökboet« från 1970-talet. Det finns en stor rädsla för psykiatrin och många skulle aldrig våga sätta sig på en psykiatrisk akutavdelning. Därför är »Sluten avdelning« den viktigaste filmen jag gjort; jag hoppas att den kan bidra till att normalisera bilden av den psykiatriska vården.

Ann-Sofie Magnusson på Göteborgs universitet disputerade i mars på en avhandling om hur nyhetsprogrammet Rapport skildrat psykiatrin under 27 år.

Maud Nycander berättar att hon har fått en mängd e-post, brev och samtal från både patienter och personal, sedan »Sluten avdelning« visades.

– Det har nästan uteslutande varit positiva reaktioner. En återkommande synpunkt har varit att det äntligen är någon som tar upp psykiatrin på det sätt som »Sluten avdelning« gjorde, och jag har fått flera kommentarer, typ »det är inte klokt att man inte ens i dag vågar berätta att man legat inne ett par veckor på en psykiatrisk avdelning«. Jag har fått ett irriterat mejl från en patient som inte alls kände igen sig i den bild jag gav i »Sluten avdelning«.

En viktig orsak till myternas livskraft är att de drabbade, patienterna, sällan kommer till tals i medierna, tror Maud Nycander. Hon får ett visst stöd för den tesen i Ann-Sofie Magnussons doktorsavhandling. För trots att spridningen har ökat gällande de aktörer som förekommer i nyhetsrapporteringen inom det psykiatriska området så är fortfarande patienten, identifierad med namn och bild, förhållandevis osynlig. Experterna dominerar, främst psykiatriker, vilka svarar för var femte person som intervjuas, och efter psykiatrireformen har politikerna fått ett ökat utrymme i SVT.

– Patienterna förekommer något oftare med eget namn i nyhetssändningarna, men framför allt ökar andelen patienter och anhöriga som är anonyma. Mellan 1980 och 1987 förekom de inte alls, mellan 2002 och 2006 framträdde två till tre anonyma personer per år i nyhetssändningarna.

– Att andelen politiker ökar beror på att medierna har lyft fram psykiatrin som en viktig samhällsfråga. Då vill politikerna visa att de är duktiga att hantera frågan, och när politikerna agerar blir frågan ännu viktigare för medierna att bevaka, säger Ann-Sofie Magnusson.

En annan faktor som förmodligen bidragit till allmänhetens ofta negativa bild av psykiatrin är att den fått bära ansvaret för flera uppmärksammade våldshändelser i samhället. Enligt Ann-Sofie Magnussons studie handlar var fjärde nyhet inom psykiatriområdet i Rapport om våld eller brott, medan nästan hälften av nyheterna handlar om vård och lagstiftning på området.

– Men nyheter som handlar om våld eller rättsprocesser tenderar i större utsträckning att bli nyheter som toppar nyhetssändningen, och de utgår oftare från ett individperspektiv. För att en nyhet inom psykiatrin ska bli en toppnyhet bör den ha en negativ vinkel, oavsett vad nyheten handlar om. Så förhåller det ju sig även med andra nyhetsämnen. Sett över tid har negativa nyheter kring psykiatrin blivit vanligare än positiva, säger Ann-Sofie Magnusson.

– Så även om allmän psykiatri, med frågor som rör exempelvis vård eller lagstiftning, har haft ett större utrymme i nyheterna så har kopplingen till våld och negativa nyheter utgjort förhållandevis fler toppnyheter. Publiken kan därför uppfatta det som att den negativa, våldsamma bilden dominerar trots att det inte förhåller sig så, och det kan ha bidragit till allmänhetens negativa syn på psykiatrin.

Peter Örn
frilansjournalist

Ingemar Persson, programchef för SVT:s dokumentäravdelning, menar att SVT har ett särskilt ansvar att ta upp ämnen som psykiatri och bidra med en motbild till de myter och fördomar som finns i samhället.

Foto: Sveriges Television

Läs mer Referenslista <http://ltarkiv.lakartidningen.se>